

MILLEST TEKIVAD TRIIBUD?

Draamateater

Urmas Vadi

MILLEST TEKIVAD TRIIBUD?

2020

kahe osas

lavastaja ja kunstnik → URMAS VADI

kostüümikunstnik → TRIINU PUNGITS

valguskunstnik → PRIIDU ADLAS

etenduse juht → KADRI PAJULA

Esietendus 17. septembril 2020 Tallinna
Kirjanduskeskuse Eduard Vilde muuseumis

Laval →

INDREK SAMMUL

INGA SALURAND

KRISTO VIIDING

1921. Foto: Eduard Vilde muuseum

MEES, KES SAI EUROOPLASEKS, AGA JÄI EESTLASEKS

Kairi Tilga

Eesti kirjanduse kandev alustala, ajakirjanduse uuendaja, revolutsionäär, poliitik, ühiskonnategelane, dramaturg, meie esimene eurooplane. Eduard Vilde oma paljudes pea- ja kõrvalrollides kujunes juba 19. sajandi lõpuks üheks mõjukamaks ja menukamaks eestlaseks.

Vilde sündis Lääne-Virumaa metsade vahel 1865. aasta 4. märtsil. Kolm aastat pärast Kreutzwaldi „Kalevipoja“ ilmumist ja neli aastat enne Eesti esimest

üldlaulupidu. Kasvades üles Muuga mõisas aidamehe peres keset rahvusliku iseteadvuse tärkamisae-ga ei osanud väike Eedi veel uneski näha, et tema saatuseks saab sõna ja sulg! Et tema hakkab eesti kirjandust looma!

Kui Vilde 19. sajandi lõpukümnenditel siinsele hõredale kirjandusmaastikule ilmus, sai temast kiiresti fenomen. Oma lõpetamata saksakeelse haridusega (päevagi koolis eesti keele grammatikat õppimata) pani noor ja üliandekas Vilde aluse eesti algupärasele krimi-, nalja-, reisi- ja romaanikirjandusele. Ülipopulaarsed naljajutud said kiiresti rahva seas oodatud meelelahutuseks. 19. sajandi lõpu eestlane vajab nalja, see pani unustama rasket argipäeva, vaesust, vabaduse puudumist. Vilde suutis esmakordselt panna eestlase janunema omamaise ilukirjanduse järele.

Paralleelselt kirjanikukarjääriga uuendas noor Vilde väsimatult ka eesti ajakirjandust. Vilde oligi enne-kõike Ajakirjanik suure algustähga. Ta nõudis lehe omanikelt ja toimetuselt euroopalikku kvaliteeti. Vilde viis siinse ajakirjanduskultuuri uuele tasemele ja kohe kindlasti oli ta kõikides suuremates väljaan-netes töötades tõeline staarajakirjanik. Sise- ja vä-lispoliitika, inim- ja kodanikuõigused, majandus- ja ühiskonnaküsimused olid teemad, mis Vildet hu-vitasid, aga millest Tsaari-Venemaa tingimustes tsensuur vabalt kirjutada ei lubanud. Vilde sõna oli pideva valve all. See sõna oli 20. sajandi alguseks saanud mõjuvõimsaks! Mida ei saanud kirjutada lehe esikülgedel, seda sai kirjutada lehesabas. Nii kudus Vilde oma ühiskonnakriitikat ja maailmavaa-det osavalt ilukirjanduslikku loomingusse. Vilde aja-kirjaniku- ja kirjanikutöö olid tihedalt põimunud, kord oli ajakirjanik Vilde peal ja kirjanik Vilde all ja siis jälle kirjanik Vilde peal ja ajakirjanik Vilde all. Ja tööd tuli mehemoodi teha: päeval lehetoimetuses, öösel kir-janiku laua taga!

1902. a ilmunud „Mahtra sõjast“ sai kohe kultusteos. Pööranud pilgu lähiminevikku, tõi kirjanik ajalooliste dokumentide ja inimeste mälestuste abil eesti kir-

jandusse uue kvaliteedi. See polnud enam pelgalt ilukirjandus, vaid rahvuspoliitiline tegevus, identiteedi loomine. Vilde tekst ei aidanud enam rahval unustada, vaid mäletada. Et igal inimesel on õigus elule, oma maale, vabadusele. Ja et tõe ja õig(l)use eest tuleb võidelda.

Linda Jürmann ja Eduard Vilde Pühajärvel 1905. a suvel.
Foto: Eduard Vilde muuseum

Vilde võitles ka ise. Jäägitu rahuarmastajana ikka ainult sõnarelvaga. 1905. aastal oli ta koos elukaaslase Linda Jürmanniga kaasatud revolutsioonisündmusesse, pidas avalikke kihutuskõnesid, kus nõudis tsaarivõimult kodanikuõigusi, demokraatiat, rahvuslikku enesemääramist ja ka iseseisvust! Pöördeliste hetkede tulipunktis olijana sattus ka tema karistus-salkade poolt tagaotsitavate riigivastaste nimekirja. Tuli Eestist lahkuda! Koos Lindaga algas kaksteist aastat kestnud pagulaselu Euroopas (1906–1917). Hingeliselt ja aineliselt vastuoluline ja keeruline aeg. Elada tuli nähtamatuna, justkui vangina vabas maailmas. Kodust ja vanematest eemaloleku valu, krooniline ainealine puudus, pidev ärevusseisund jätsid kir-

janiku närvisüsteemile püsiva jälje. Paradoksaalselt on just sellest perioodist pärit Vilde loomingu kuldvara: meisterlikud novellid, aegumatud näidendid „Pisuhänd“, „Tabamata ime“ ja Eesti esimene psühholoogiline romaan „Mäeküla piimamees“.

Pärast kirjanikupaari naasmist pagulusest sukelduti 1917. aastal siinsesse poliitikasse. Vildest ja Lindast said aktiivsed sotsiaaldemokraadid, Tallinna Linnavolikogu liikmed, omariikluse pooldajad. See oli aeg, mil iga keeli valdav ja laias ilmas orienteeruv inimene haarati kaasa oma riigi ülesehitamisesse. Vilde palgati Eesti Vabariigi diplomaatiliseks esindajaks Taani ja Saksamaale (1919–1920). „Missioon“ riigi hüvanguks sel pöördelisel ajal, kui kodumaal vuhisesid Vabadussõja kuulid, tuli enda loominguga, tervise ja abielu arvelt. Hiljem poliitikast taandunud Vilde jäi aga elu lõpuni demokraatia saadikuks Eestis.

Oma elu viimased aastad veetis kirjanik Kadriorus. Teenete eest Eesti riigi loomisel kinkis vabariigi valitsus 1925. aastal Vildele korteri koos sisustusega. Hoolimata rõõmust oma esimese päris kodu üle oli Vilde elu lõpp täis dramaatikat. Mõneaastase pausiga oli kirjanikul 1925. aastast kuni 1933. aastani salasuhe juuditari Raheliga. Elu lõpuni sügavale südamesse jäänud kiindumus naisesse, kellega erinevatel põhjustel koos olla ei saadud, paiskas Vilde eluõhtul hingelisse kaosesse. Unistus kodust ja rahulikust vanaduspõlvest kusagil soojemas Euroopa piirkonnas jäid kättesaamatuks. Suhte keerukus ja emotsioonide karussell sai üle kuuekümnepäevasele Vildele saatuslikuks. Kirjanikku ähvardas muude psüühikast tulenevate tervisehäirete kõrval reaalne pimedaks jäämise oht. 1932. aastal kirjutas Vilde oma Kadrioru korteris viimase novelli, autobiograafiliste sugemetega „Casanova jätab jumalaga“. Seal raiub ta sõnasse ka armastuse Raheli (Mirjam Goldi prototüüp) kui oma viimase naise vastu.

Eduard Vilde suri 1933. aasta jõulupühadel südameinfarkti. Tema kõrval seisis viimisel tunnil abikaasa Linda Vilde.

Vilde kõndis kogu oma elu justkui ajast pisut ees. Vabaabielu pooldav, inim- ja naiste õiguste eest seisev ning ühiskondlikku sallivust ja tolerantsust toonitav kirjanik sobinuks 20. sajandi alguse asemel pigem 21. sajandisse. Pole siis ime, et tollase kodumaa vaimne ruum jäi kirjanikule vanamoodsaks ja sumbunuks. Ta vajab suurlinliku õhku ja arenenud maailma kultuursust. Ta vajab Euroopat! Just peamiselt nendel põhjustel on Vilde pea 20 aastat oma elu eri perioodidel elanudki võõrsil. Kõik see kogemus vormis temast meie esimese tõelise eurooplase! Mehe, kes istus „nagu pala läänemaisust eesti punutud põhjaga toolil” (Karl Ast Rumor „Aegade sadestus”).

VILDE MUUSAD

Linda Vilde (sündinud Jürmann, 1880–1966) – Eesti esimesi naisajakirjanikke, naisõiguslane, tõlkija, poliitik, Vilde mänedžer. 30 aastat Vilde elu- ja mõttekaaslane, abikaasa.

Eduard Vilde ja Linda Jürmann Tartus 1905. a.

Foto: Eduard Vilde muuseum

Antonie Wilde (Gronau, 1869–1934) – Wilde esimene abikaasa 1891. aastast. Nad kohtusid Riias, Antoniel oli oma aja kohta hea haridus, ta valdas vabalt mitut keelt, teenis käsitöö tegemisega ja sellealaste koolitustega ise elatist. Wilde on siiski nimetanud seda abielu oma elu rasvasemaks veaks. Lühikesele kooselule järgnes aastaid kestnud lahutusprotsess, mis leidis lahenduse alles 1921. a. Antonie lapsendas 1898. a väikese tüdruku Ella (lapsendatuna Wilde, abielus Horn, elas täiskasvanuna Saksamaal). Antoniel oli raske saatus. Morfiinisõltlasena tegi ta Berliini pikaravihaiglas enesetapu.

Antonie ja Eduard Wilde 1890. aastatel.
Foto: Eduard Wilde muuseum

Rahel Uschmarow (1887–1966) – proviisor Narva-Jõesuust, hiljem elas Hageris. Kirjaniku elulõpu armastus, igatsetud muusa, kes siiski reaalses elus Vildele õnne ei toonud. Pärast Vilde surma lahkus 1934. aastal Eestist ja töötas kuni surmani Iisraelis apteekrina. Raheli Eestisse jäänud tütar Aleksandra koos kolme alaealise lapsega, samuti Raheli õde Hanna koos tütrega tapeti 1941. aastal. Enne Eestist lahkumist müüs Rahel kõik Vilde kirjad Voldemar Puhkile, kelle lesk annetas need 1941. aastal Eesti Kirjandusmuuseumile. See erakordne kirjavahetus on avaldatud raamatus „Minu põsk sinu põse vastu. Vilde kirjad Rahelile“ (2016, Hea Lugu).

Rahel Uschmarow 1920. aastatel. Foto: Eduard Vilde muuseum

Marie Under (1883–1980) – Vilde armus 17-aastasessse Mariesse 1900. aastal ja palus tema kätt, sai aga korvi. Maailmas palju ringi liikunud ja edumeelsete vaadetega Vilde avaldas Underile sügavat muljet ning oli tema silmis suur kirjanduslik autoriteet, kellele ta oma värsikatsed näitas ja kellelt sai „kõva julgustuse edasiriimimiseks”. Kuuldes Marie soovist saada kirjanikuks kirjutas Vilde: „Sina peaksid ja võidki seda.” Vilde kutsel töötas Marie Under lühikest aega Teataja toimetuses.

Marie Under 1899. aastal. Foto: Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus

ISA

Teatmeteostest ja kirjandusõpikutest võime kuni tänaseni lugeda Vilde sündimisest kupja pojana. Kaasaegsete sõnul vihasanud kupja pojaks nime-tamine kirjanikku tema noorpõlves hingepõhjani ja ütlejate suunas olevat ta saatnud teele hirmsaid ähvardusi. Noore Vilde pahameelepuhang tundub mõnevõrra õigustatudki: kupjana tegutses Jüri Vilde vaid aasta või kaks enne ja vaid mõni kuu pärast poja sündi. Kupja amet ei olevat Vilde isale meeldinud ega ka sobinud: sõnakuuleliku mõisateenijana ei sõandanud ta aga mõisniku pakutud ametikõrgendust tagasi lükata.

Isa sobimatust kupjaks on Vilde kirjeldanud 1912. aasta lõpul Mihkel Kampmaale läkitatud kirjas „Katked minu elust“. Vilde väitel oli isa pehmus „tema alaline pahe leivaisade silmas“. Ta ei mäletanud kuulnud olevat, et isa kedagi lõi, iga elavam, vahutavam tundeavaldus oli võõras. Kogu elu truult ja ennastsalgavalt tööd tehes olevat ta olnud liialdatult murelik. [---]

Mõisavalitseja ametit pidas Jüri Vilde ühtekokku kaheksateist aastat. Isa teenistus polnud suur, mingit varandust ta endale elu jooksul ei soetanud, Muuga mõisas teenis ta lisa odavalt ostetud hobuste kasvatamisega, müütades neid laatadel, kuhu vahel võeti kaasa ka väike Eduard. Seal nägi ta põnevaid tüüpe ja koges elu esimesi vaatamängulisi stseene.

EMA

Kõik Vilde biograafid on rõhutanud kirjaniku suurt sarnasust emaga. Ka Vilde ise oli kindel, et ta oli oma ema „universaalpärija“. „Katketes minu elust“ teatab ta: „Ema kergesti süttiv temperament, tema impulsivsus, rahutus ja püsimate – need omadused on ka minul veres,“ mainides muu hulgas sedagi, et praktiline meel puudub temal veel suuremal määral kui emal.

Jutukas ja ülielav Leena Vilde teadis peast hulgalt kiriku- ja rahvalaule. Ta oli ka kirklik lugeja, kellel surras olnud raamat kõrval. Vilde isa, keda poeg on nimetanud eluaegseks ajalehelugejaks, olevat lehtedest lugenud enamasti „poliitilist ringvaadet“ ja seetõttu sattunud koolipoisi-eas Vilde temaga poliitika-asjust kõneldes tihti kitsikusse. Seevastu Vilde ema olevat ajalehtedest otsinud kõigepealt üles luuletuse, siis jutu – kõik muu oleks võinud tema pärast lehest ka välja jääda. [---] Raamatut lugev naine on sage tegelane Vilde teosteski: raamatuid loevad näiteks nii „Raudsete käte“ Juuli Luik, jutustuse „Koidu ajal“ peategelane Stella Riesemann, „Naisõigustaste“ Olga Mets kui ka „Mäeküla piimamehe“ Mari.

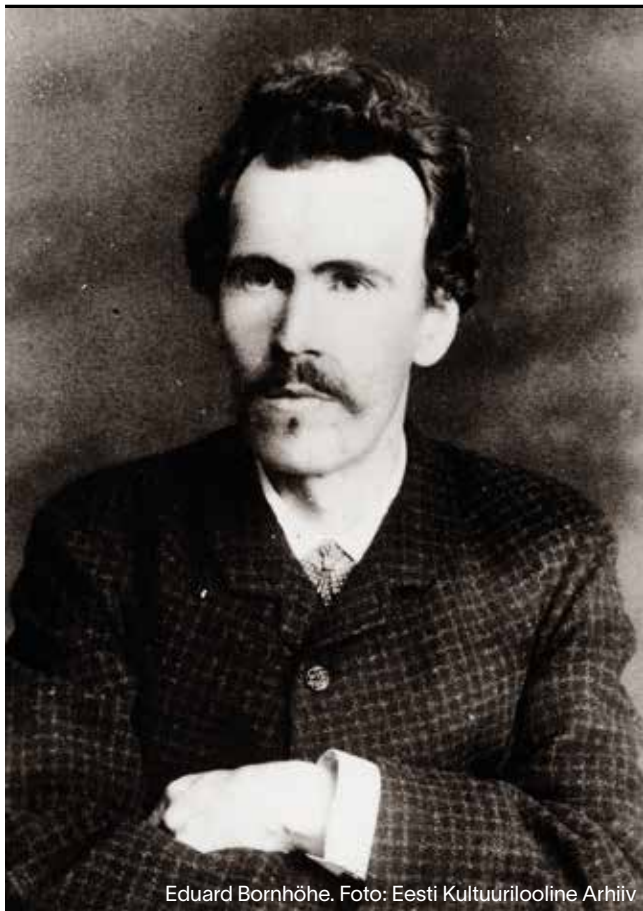
Kui ema kangast kudus, laulnud ta alati. See, et ta mõne päevasündmuse või jutuajamise mõjul suutis kohemaid ette kanda vastavateemalise laulu, kõneleb heast improviseerimisvõimest. [---]

Ema armastas kõnelda ka lugusid, mis olid toimunud tema lähiümbruse inimestega. Iseäralikud inimtööbid jäid lapseeas Vildele hästi meelde. [---] Kui Vilde nooruses naistest kirjutas, küsis ta alati emalt nõu. Ema olevat pojale seletanud, „kuidas naised ühel või teisel korral teevad, tunnevad ja mõtleavad“.

Jüri ja Leena Vilde. Foto: Eduard Vilde muuseum

TÄDIPOEG

Eduard Bornhöhe. Foto: Eesti Kultuurilooline Arhiiv

Eduard Bornhöhe oli Vilde ema õe Mai Brunbergi poeg. Tallinnasse õppima tulles leidis Vilde peavarju tädi Mai ja tema mehe Jaan Brunbergi pool. Vilde ja Bornhöhe elulugude uurijad on mõlema noormehe vaimseteks kujundajateks pidanud suuresti nende emasid.

Iseloomude ja elukäikude erinevusest hoolimata oli Vilde ja Bornhöhe kirjanikuteekondades palju sarnast.

Mõlemad unistasid nooruses oma ajalehest ja/või ajakirjast.

Mõlemad tegutsesid teatrikriitikutena (Bornhöhe töötas ka kutselise teatrikriitikuna), nõudes eluliselt tõepäraseid karaktereid nii teatris kui ka kirjanduses. Mõlemad töötasid saksa lehtede juures, Bornhöhe Tallinnas ja Berliinis, Vilde Tallinnas, Riias, Berliinis, Stuttgartis ja mujal Euroopas. Mõlemad olid kirglikud reisijad.

Mõlemad tundsid end suurlinnades nagu „kalad vees“ ja avaldasid muljetavaldavaid reisikirju, mida iseloomustasid kaasakiskuv vestelisuus, hea väljendusoskus ning rohked kirjeldused, millele lisandusid ilukirjanduslikud momendidki. Mõlemad tõmbasid võrdlusi Eesti ja muu maailma vahele. [---]

Vildet ja Bornhöhet võiks iseloomustada kui kaht paralleelselt kulgenud kirjanikku, kes teineteist palju mõjutasid. Samas mõjutasid nad kumbki eraldi eesti kirjanduse arengut.

Võib ju küsida, kas oleks Vilde huvi ajaloosündmuste vastu olnud nii suur ilma Bornhöheta? Või teisalt: kas oleks Vilde pööranud juba varases nooruses nii palju tähelepanu eesti rahva vabadusvõitlusele, kui sellega poleks „Tasujas“ ja „Villu võitlustes“ algust teinud Bornhöhe?

Võimalik, et tädipoegade omavahelistes suhetes jäigi „lati“ ülesseadjaks alati Bornhöhe, Vildele jäi „lati“ ületamine.

Liivia Viitol „Eduard Vilde“ (2012, Tänapäev)

ÕDE

Vilde ema oli sünnitanud kolm last, 1869. a ilmale tulnud Ida Marie suri paarinädalaselt. 1871. aastal sündinud Auguste Maria (1871–1955) elas kõrge vanuseni. Ta abiellus Muuga mõisa valitseja Landbergi pojaga. Kaasaegsete sõnul jumaldas Auguste (ehk Guste, nagu Vilde teda hüüdis) oma venda ja Vildeggi hoidis kogu elu oma õde väga. Kooli ajal Tallinnas valmistas ta vennale süüa, hiljem Tartus (kui Vilde Postimehe ära ostis) oli Vilde juures perenaiseks. Kui Vilde hakkas Linda Jürmanniga vabaabielus koos elama, silus Auguste venna suhteid vanematega. Hiljem oli ta Vilde asjaajajaks Tallinnas, käis kirjastustes lepinguid sõlmimas ja andis emigratsioonis viibivale Vildele infot tema näidendite lavastuste vastuvõtust. Auguste oli ka Linda usaldusalune – raske 1926. aasta suve, kui Vilde elas Narva-Jõesuus Raheliga, veetis Linda Auguste juures Keilas. Venna elulõpul elas Auguste Vildede juures ja oli Lindale toeks.

Auguste Landberg. Foto: Eduard Vilde muuseum

Juhan Liiv 1880. aastatel. Foto: Eesti Kultuurilooline Arhiiv

JUHAN LIIV (1864–1913) – 1885. aastal olid nii Liiv kui ka Vilde Virulase toimetuses ajalehetojmetaja abid. Iseloomult ja temperamendilt, ka loomingus väga erinevad mehed ei saanud kuigi-võrd läbi, kritiseerides teineteist ka leheveergudel. Vilde avaldas Postimehes pamfleti „Suguvend Johannes“, milles pilgatakse rahvusliku liikumise järgset epigoonlikku luulet ja selle kirjutajaid. Liiv pidas satiiri enda vastu sihituks ning solvus. Vilde eitas seda, kirjutades 1913. a, et „Juhan Liiv arvas selle pilke isiklikult enda pihta sihitud olevat, sest et peategelase nimi tema oma meelde tuletas, eksis aga: ma mõtlesin paljusid mesiluuletajaid nende võipehmes sentimentaalsuse-õrnuses.“

1865 Eduard Vilde sünnib 4. märtsil Simuna kihelkonnas Pudivere mõisateenijate peres, peatselt kolitakse Muuga mõisa

Muuga mõisa saal.
Foto: Eduard Vilde muuseum

1875 läheb Tallinnasse Pastor Lutheri Poeglaste Vaestekooli ja elab ema õe Mai peres; selle tädi pojast saab kirjanik Eduard Bornhöhe

1878–1882 õpingud Tallinna Saksa Kreiskoolis, lahkub koolist lõputunnistusega; 1882 kirjutab esimese jutustuse „Kurjal teel“

1883 töö Virulases; „Musta mantliga mees“

1887 vabakutselise kirjamehena vanemate juures Karjakülas; romaan „Kaks sõrme“; K. A. Hermann kutsub Vilde Postimehe toimetajaks ja väljaandjaks; Vilde ostab Postimehe ära.

1888 mängib Richard Leidenau nime all August Wiera teatritrupi etendustes Vanemuises, nt Antoniot Shakespeare'i „Venedigu linna kaupmehes“; naljajuttude kogu „Tallinna saladused“

1888 müüb Postimehe Hermannile tagasi, lahkub Postimehest ja Eesti Kirjameeste Seltsist; naljajuttu-

de kogu „Kõtistamise kõrred“ (sh „Vigased pruudid“)

1889 Tallinna Saksa Teatri õpilane, kuid näitlejaks vastu ei võeta; töö Revalsche Zeitugis ja Riia nädalalahes Zeitung für Stadt und Land

1890 tõlgib eesti keelde Rüdolfs Blaumanise teoseid; tutvub esimese abikaasa Antonie Gronauga ja sõidab koos temaga Berliini, muude motiivide kõrval igatsuseks „miljonipesas ainult elada, kõike näha, ilmalinna kihavust maitsta, ennast kord elu ookeanis õõtsutada lasta“ (meenutus 1912. a kirjas M. Kampmaale)

1891 abiellub Antoniega; naljajuttude kogumikud ja satiir „Suguvend Johannes“

1892 naaseb Eestisse; romaan „Röövitud tiivad“

1893 töö Postimehes; romaan „Karikas kihvti“

1893. Foto: Eduard Vilde muuseum

1894 romaan „Linda aktsiad“

1895 naisemantsipatsiooni lühijutud „Nagu teisedki“ ja „Paula pulm“

1896 romaan „Külmale maale“, justustus „Astla vastu“; lahkub Postimehest ja asub elama Moskvasse

1897 nädalalehe Virmaline toimetaja; asub elama Narva, kus Antonie avab käsitööpoe ja -kooli

1898 uudisjutu „Raudsed käed“ ilmunine Virmalises pannakse seisma, Vilde kaotab seal koha ja asub tööle Eesti Postimehes, seal jätkub ka „Raudsete käte“ avaldamine

1900 reporterina Pariisi maailmanäitusel; reisikiri „Kaks kuud Kesk-Euroopas“; abieluettepanek Marie Underile

1901 hakkab ilmuma Teataja, Vilde toimetab naljalisa ja kirjutab poliitikaringvaateid, kogub materjali „Mahtra sõja“ kirjutamiseks

1902 romaan „Mahtra sõda“ ilmub Teataja joonealusena

1903 romaan „Kui Anija mehed Tallinnas käisid“ Teataja joonealusena; Teataja finantseerib reisi Kagu-Euroopasse, kust saadab lehele reisikirja „Mööda maad ja merd“

1904 poliitilise politsei huviorbiiti sattununa lahkub Teatajast; tutvub oma teise abikaasa Linda Jürmaniga; Tartus töö Uudiste toimetuses; kogub Krimmis ja Kaukaasias materjali eestlaste väljarändamise kohta

1905 reisikiri „Krimmi ja Kaukaasia eestlastel külaliseks“; Uudistes ilmub Linda ja Vilde abiellumista-

de, kuid tegemist on vabaabieluga; koos Lindaga osalevad Tartus sotsiaaldemokraatide-föderalistide rühmituse liikmetena Tartu Ülikooli aulakoosolekul, kus Vilde on kirjatoimetaja

Eduard Vilde ja Linda Jürmann. Foto Eduard Vilde muuseum

1906 põgeneb tagaotsitavana koos Lindaga Peterburi, Saksamaale ja Šveitsi, kirjutab Saksa sotsiaaldemokraatlikele väljaannetele; suvel elab Helsingis ja annab koos Lindaga välja pilkeajakirja Kaak, mis peatselt ära keelatakse; põgeneb Kopenhaagenisse

1907 ilmub „Eduard Vilde kirjatööde kogu”
12 raamatut

1908 kirjutab Münchenis „Prohvet Maltsveti”; elavad Lindaga suures vaesuses Stuttgartis; Noor-Eesti II albumis ilmub pamflett „Tokerjad”; sureb isa

1910 Brüsseli maailmanäitusel, enesetäiendus Viinis kunstide ja teatri alal, kaastöö eesti ajakirjandusele; Linda toimetab New Yorgis Ameerika eestlaste sotsiaaldemokraatlikku ajalehte Uus Ilm

1911 sõidab Ameerikasse Linda juurde, kuid suletakse sisserändajate vanglasse Ellis Islandil, reisi päevik „Minu vangipõlv Ellis Islandil”; koos Lindaga Kopenhaagenisse

1912 essee „Taani naisest”; trüki ilmub „Tabamata ime”; kui Estonia eestseisus otsustab jätta selle välja uue teatrihoone avamise päeva kavast, võtab Vilde näidendi tagasi

1913 Eesti Kirjanduse Seltsi auhinnakomisjon jätab „Tabamata ime” auhinnast ilma ja määrab autorile toetusraha, mida Vilde ei võta vastu; valmib „Pisuhänd”; Estonias esietendub „Tabamata ime”; Kopenhaagenis asuvad koos Lindaga elama esimesse oma korterisse; sureb ema

1914 Eestimaa Rahvahariduse Selts jätab Vilde 1913. a loomingu eest auhinnata, määrab „Pisuhännana” ja „Jutustuste” eest teise auhinna ja Vilde ei võta seda vastu; Estonias esietendub „Pisuhänd”

1915 Tallinna Kaja kaastööline; raske reumahoo tõttu suvel voodihaige

1917 sõidab koos Lindaga Tallinna, 50 aasta juubeli asutamiseõhtu Estonia kontserdisaalis; sotsiaaldemokraatide nimekirjas valitakse Tallinna Linnavolikogusse; kaastöö ajalehele Sotsiaaldemokraat; esietendub „Side”

1918 tervitab Eesti Vabariigi väljakuulutamist ja nõukogude võimu lõppu 25. veebruaril artiklis „Kui see valitsus langes”; Estonia dramaturg; Eesti ajakirjandusbüroo Estur juhataja Kopenhaagenis

1919 valitakse Eesti Asutava Kogu liikmeks; Eesti Välisministeeriumi määratuna Eesti ametlik esindaja Berliinis

1920 ostab koos Voldemar Puhkiga Eesti saatkonnale Berliinis maja; 6-nädalane diplomaatiline missioon seoses Eesti Vabariigile *de jure* tunnustuse taotlemisega Šveitsilt, Austrialt, Ungarilt ja Tšehhoslovakkialt; raske silmahaigus

1921 saabub Tallinna, leping Rahvaülikooli kirjastusega „Kogutud teoste“ väljaandmiseks; registreevad ametlikult oma abielu ja Linda Jürmannist saab Linda Vilde

1922 „Kogutud teoste“ kahe esimese raamatu illumise järel tühistab lepingu Rahvaülikooliga; Sakamaal reumat ravimas

1923 leping kirjastusega Varrak, ilmuvad „Kogutud teoste“ esimesed raamatud

1924 tutvub Rahel Uschmarowiga

1926 60. sünnipäeva aktus Estonia kontserdisaalis jm austamisüritused; valitsus kingib 200 000 marka ja lubab kinkida maakoha koos hoonete ja inventariga eluaegseks kasutamiseks

1926 pool aastat Narva-Jõesuus Raheli juures; raske silmapõletikuga haiglas

1927 suhted Raheliga katkevad; Ungaris ja Austrias närvide ja silmade ravil; kolib koos Lindaga Kadrioru valitsuse antud korterisse

1928 pankrotistunud Varrak jätab „Kogutud teoste“ avaldamise pooleli, sõlmib lepingu kirjastusega Loodus; Soome Kirjanike Liidu auliige

1929 Tartu Ülikooli filosoofia audoktor

1930 Ungari valitsuse aumärk Ungari kirjanduse eesti keelde tõlkimise eest; jätab vastu võtmata kotkaristi Kaitseliidult, pidades Kaitseliidu eesmärke erinevaks kirjanduse ja kunsti eesmärkidest; silmapõletikuga haiglas

1931 Põhja-Itaalias sanatooriumis; taastub kirjavahetus Raheliga; uue romaani ettevalmistused

1932 silmahaiguse põhjuseks peetakse tuberkuloide ja saab sellekohast ravi; novell „Casanova jätab jumalaga“; osaleb Tartu Ülikooli 300. aastapäeva pidustustel

1933 hääletab Kirjanike Liidu koosolekul eesti kirjanike protesti poolt vaimuvabaduse kitsendamise vastu Saksamaal; lõpetab suhted Raheliga; peab Mahtra sõja 75. aastapäeval avatud monumendi ja lamil kõne oma õiguste eest võidelnud talupoegade mälestuseks; infarkt; viib lõpule „Kogutud teoste“ redigeerimise

Sureb 26. detsembril oma kodus. Linda soovil annetatakse pärgade ostmiseks määratud raha vaestekassale. Vilde matustega avatakse Metsakalmistu. Kaks päeva enne surma, jõululaupäeval 1933 kirjutatud vastused ankeetküsitlusele „Mida andis 1933 ja mida toob 1934?“ ilmuvad Päevalehes 31. detsembril ja seda peetakse Vilde poliitiliseks testamendiks (artiklit hoiti nõukogude ajal saladuses, samuti eemaldati raamatukogudest „Kogutud teoste“ 29. köide Vilde tervitusega 1918 sündinud Eesti Vabariigile).

1934 Loomingus ilmub kolm osa pooleli jäänud romaanist „Rahva sulased“

Linda Vilde 1940ndatel aastatel Eduard Vilde muuseumis.

EDUARD VILDE MUUSEUMIST

Neobarokne maja on ehitatud 1833–1850 kastellaani ehk lossi- ja pargivalitseja elumajaks ning kastellaani majana on ajalooline hoone tuntud tänaseni. Sama nime, Kastellaanimaja galerii, kannab ka praegu hoone 2. korrusel asuv näitusegalerii.

Eesti Vabariik otsustas kirjanikule ja diplomaadile Eduard Vildele kinkida tema 60. juubeliks maja koos aiamaaga. Pärast sobiva elukoha otsinguid kolisid Eduard ja Linda Vilde 1927. a sügisel kastellaanimaja 1. korrusel asuvasse 6-toalisesse korterisse, mille riik remontis ja sisustas A. M. Lutheri vabriku mööbliga. Kirjanik elas ja töötas siin kuni oma surmani. Vildega samal ajal elas teise korruse korteris põllutöömehister Allemann oma perega. Pärast Eduard Vilde surma oli Linda Vilde sunnitud korterist välja kolima. Ta leidis elupaiga Köleri tänaval, kus elas avalikkusest tagasitömbununa. Kastellaanimaja esimese korruse korterisse kolis parkidevalitseja Peeter Päts (president Konstantin Pätsi vend) oma perega.

Muuseum loodi Vilde korterisse 1946. aasta augustis ja tänaseni on kirjaniku kodu oma originaalesemetega ja 1920-ndate aastate interjööriga hästi säilinud. Linda Vilde oli muuseumi loomisel hindamatuks abiks, ta annetas kirjanikule kuulunud esemeid ning ajapikku ka mööbli. Lisaks populaarsele Lutheri vabriku mööblile on säilinud ja eksponeeritud märkimisväärselt palju originaalsisustust: valgustid, tappeedid, tekstiilid, maalid jms. Säilinud on mitmed 19. sajandist pärit siseuksed ja kahhelahjud. Kõik see teeb muuseumist väga koduse ja õdusa paiga. Muide, Vilde muuseum valiti Tallinna Top-10 romantiliste paikade sekka! Läbi Vilde loo avaneb kogu ajastu.

Foto: Gabriela Liivamägi

pealavameister Mikk Lagemaa
lavameistrid Eerik Nõlvaku, Martin Sakur,
Alver Linnamägi
valgusmeistrid Raido Talvend, Sten-Martin Saarest,
Andreas Altmäe, Sten Erik Remmel
helimeister Norman Verte
helioperaatorid Norman Verte, Ann Einberg,
Tauno Makke, Sten Tigane
riietajad Kadri Pajula, Kayre Pärnpuu, Jaanika Idvan,
Marie-Katharine Maksim , Kaja Edovald
grimeerijad Kristel Kärner, Edith Eller,
Marii Lotta, Mare Bachman
elektrik Raivo Valdas

kunstnik-kujundaja Külliki Falkenberg
õmblejad Marvi Idol, Urve Lerman,
Inge Vagiström, Jana Volke
drapeerija Enna Jürine
rekvisiidiala juhataja Karin Tetsmann
butafoor Lea Ojam
tisler Toivo Sakk
tisler-dekoraator Juho Kokamägi
konstruktor Andrus Muuga
kostüümilao hoidja Kadri Varblane
lavastusjuht Andres Bergström
lavastusteenistuse juht Toivo Kaev
etendusteenistuse juht Johannes Tammsalu
kostüümiala juhataja Piret Tang
valgusala juhataja Raido Talvend
heli- ja videoala juhataja Tauno Makke
grimmiala juhataja Helga Aliis Saarlen
kavalehe koostaja Ene Paaver
plakati foto autor,
plakati ja kavalehe kujundaja Kadri Hallik
kunstiline juht Hendrik Toompere jr
teatrijuht Rein Oja

Täname:

Kairi Tilga, Jaak Valge, Eeva Kirsipuu-Vadi,
Liivia Viitol, Ülle Tundla, Kadi Kesküla, Egle Adams

Toetajad:

Koostööpartnerid:

